

▣ Kriittinen autofabulaatio *mixed-race-*
tyttären elämäkirjoituksessa

—

Koko Hubara, Tuuli Kurki & Fiona 'Elōne

E

n pysty kuvittelemaan itselleni tulevaisuutta Suomessa. Ympäristö täällä tuntuu tekevät [sic] mut sairaaksi. En pääse yli ajatuksesta, jossa mietin minulle sopivaa paikkaa. Täytyy olla ympäristö, jossa olisi tilaa voida hyvin, tilaa minulle ja kaltaisilleni. Siellä voisin elää, enkä vain selviytyä. (K 2025.)

Tämän artikkelin tavoitteena on avata keskustelu suomalaisten *mixed-race*-tytärten elämäkirjoitusten ehdoista ja toisin kuvittelemisen tavoista – esittää tästä keskustelusta ensimmäinen näytös. Ensimmäinen näytös viittaa Saidiya Hartmanin (2008) esseeseen ”Venus in Two Acts”, joka on yksi keskeisistä mustien ihmisten historiaa, historiallisten arkistojen väkivaltaisuutta ja representaation ehtoja käsittelevistä tutkimusteksteistä. Esseessään Hartman tarkastelee kahden mustan tytön kohtaloa: heidät kaapattiin 1700-luvun lopulla *Recovery*-orjalaivalle, murhattiin ja heitettiin Atlantin valtameren. Toinen tytöistä jää Yhdysvaltojen orjuuden aikaisia asiakirjoja ja muita tekstejä sisältävissä arkistoissa nimettömäksi, toinen on aikakaudelle tyypilliseen tapaan nimetty Venukseksi.¹

Esseen ensimmäisessä näytöksessä Hartman osoittaa, että mustat tytöt esiintyvät näissä arkistoissa lähes yksinomaan rajatuissa ja väkivaltaisissa asiayhteyksissä. Jos heistä on säilynyt tekstejä tai kuvia, ne liittyvät heidän myymiseensä, ostamiseensa, hyväksikäyttöön tai kuolemaansa esimerkiksi orjuuttajien päiväkirjoissa, kauppakuittiarkistoissa tai pornografisissa teksteissä (Hartman 2008, 1–2, 11–14). Esseen jälkipuolella, toisessa näytöksessä, Hartman kysyy, miten tällaisesta silmittömästä väkivallasta on mahdollista kirjoittaa. Miten tehdä näistä tytöistä kokonaisia ihmisiä? Miten tuottaa vastakertomus, joka ei ainoastaan toisinta arkistojen väkivaltaa, vaan voi toimia vapauden praktiikkana: kirjoittamisen tapana, joka avaa menneisyyden ohella myös tulevaisuuden mahdollisuuksia? (Hartman 2008, 4, 10.)

Yhdeksi vastaukseksi Hartman esittää kriittistä fabulaatiota, tutkimuksellista ja kerronnallista historian tutkimuksen menetelmää, joka venyttää arkiston rajoja kurottamalla kohti subjunktiivisia – toiveita, epäilyksiä ja spekulatiivisia mahdollisuuksia kohti. Kriittinen fabulaatio kysyy, mitä muuta arkistoissa esiintyvät häivähdykset mustista tytöistä voisivat merkitä kuin heidän orjuuttamisensa hetkiä. Nämä häivähdykset eivät ole pelkkiä metaforia, vaan merkkejä yksittäisistä, olemassa olleista ihmisistä (Hartman 2008, 2, 11).

Siinä missä Hartman käyttää kriittistä fabulaatiota arkistotutkimuksen ja arkistojen tulkitsemisen metodologiana, me käytämme sitä tässä artikkelissa teoreettisena lähtökohtana tuodaksemme esiin *mixed-race*-kokemusten puutteen suomalaisissa arkistoissa ja teksteissä. Sen sijaan, että tutkisimme historiallisia arkistoja Hartmanin tapaan, *MadEnCounters: Visibilising Counter-Stories of Mental Distress* -tutkimusprojektimme (Koneen Säätiö, 2023–2026) järjesti separatistisen ja vertaistuellisen luovan kirjoittamisen kurssin *mixed-race*-tyttärille; tämä mahdollisti uuden *mixed-race*-kirjoituksen arkiston luomisen

Suomeen. Siten kriittisen fabulaation esiin nostama kysymys arkistoista, niiden aukoista ja hiljaisuuksista toimi inspiraationa uudenlaisten arkistojen luomiseen ja kuvitteluun suomalaisessa kontekstissa.

Tämän artikkelin avaava katkelma on nimimerkki K:n omaelämäkerrallisesta tekstistä. K on kolmikymppinen nainen, joka osallistui järjestämällemme *mixed-race*-tyttäreiksi identifioituville henkilöille suunnatulle kurssille. Katkelmassa K kuvaa ulkopuolisuutta ja eristäytyneisyyttä, jota hän kokee suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän kirjoittaa elämästä, joka näyttäytyy näköalattomana sekä yhteiskunnallisessa ympäristössä että omassa mielentilassa. Samalla tekstissä hahmottuu yritys kuvitella paikka, jossa olisi tilaa elää eikä pelkästään selviytyä. K:n kirjoitusten pohjalta katsomme, että aukkojen, poisppyhinnän, mahdollisuuden ja arkistojen kyseenalaistamisen teemat ovat läsnä myös suomalaisten *mixed-race*-tytärten muistissa ja arjessa – ja sitä kautta heidän elämäkirjoituksissaan. Nämä teemat kytkeytyvät sekä nykyhetken kokemuksiin että kolonialismin ja rasismien historialliseen jatkumoon. Vaikka kokemusten historiallinen mittakaava on erilainen kuin Hartmanin tarkastelemissa arkistoissa, K:n tekstit kytkeytyvät hänen karibialaissuomalaisen äitinsä kautta transatlanttisen orjakaupan historialliseen jatkumoon sekä siihen liittyviin siirtomaasuhteisiin. Kyse ei siis ole suorasta historiallisesta ja kokemuksellisesta rinnastuksesta, vaan siitä, miten kolonialismin ja rasismien rakenteet vaikuttavat yhä siihen, keiden kertomukset tulevat kerrotuiksi ja millaisiin ehdoin.

Tässä artikkelissa esittelemme ensin Hartmanin metodologiaa ja tämän jälkeen analysoimme K:n kirjoitusten avulla *mixed-race*-elämäkirjoittamista Suomessa. Tutkimuskysymyksemme seuraavat Hartmanin esittämää kahden näytöksen rakennetta: 1) miten K kuvaa niitä normatiivisen valkoisuuden asettamia (rakenteellisia) ehtoja, joissa *mixed-race*-tyttäret suomalaisessa yhteiskunnassa tyypillisesti tulevat näkyviksi; ja 2) miten K fabuloi omaa elämäntarinaansa koskevia aukkoja ja vaihtoehtoisia kertomuksia? Näihin kysymyksiin vastataksemme yhdistämme K:n tekstien lähiluvun kriittiseen *mixed-race*-tutkimukseen (*Critical Mixed Race Studies*) ja erityisesti normatiivisen valkoisuuden käsitteeseen. Tämä teoreettinen viitekehys mahdollistaa sekä eletyn todellisuuden tarkastelun että niiden rakenteiden analyysin, jotka näitä subjektiviteetteja tuottavat.

Nojaten tähän viitekehykseen ja aineistoomme, eli K:n kirjoituksiin, ehdotamme artikkelin lopussa kriittiselle fabulaatiolle tytärkäsitettä *kriittinen autofabulaatio*. Tarkoitamme sillä kerronnallista menetelmää, joka mahdollistaa *mixed-race*-tytärten ja muiden vähemmistöjen kokemusten omaehtoisen esiin kirjoittamisen tilanteissa, joissa arkistot, kirjalliset kaanonit ja yhteiskunnalliset rakenteet eivät niitä kannata eikä kulttuurisilla näyttämöillä ole niille tilaa. Kriittinen autofabulaatio jakaa kriittisen fabulaation kanssa spekulatiivisen kurottamisen sekä auktoriteettien kyseenalaistamisen. Samalla se korostaa kirjoittamisen ruumiillisuutta, kokemustietoa ja muistamista – subjektiviteetin rakentumista tässä ja nyt. Kuten kriittinen fabulaatio, myöskään kriittinen

autofabulaatio ei pyri täydentämään puuttuvaa kertomusta kokonaiseksi, vaan tunnistaa katkokset ja rakentaa yhdessä niiden kanssa.²

Haluamme tarkentaa artikkelissa käyttämäämme terminologiaa. Suomen kielessä ei toistaiseksi ole vakiintunutta käännöstä termille *mixed-race*. Arki-kielessä ihmiset, joiden taustassa yhdistyy kaksi tai useampi rodullinen ja/tai etninen tausta,³ käyttävät itsestään esimerkiksi nimitystä *ruskea* (Hubara 2017) tai ilmaisuja kuten *mixed* tai *mixed-suomalainen* (Jäske 2020; Waenthongkham 2025). Suomalainen keskustelu *mixed*-identiteetistä rakentuu siten pitkälti itsemäärittelyn varaan. Seuraamme Linda Martín Alcoffin (2006, 288) näkemystä identiteeteistä paikantuneina ja relationaalisina tapoina, joilla yksilöt ja yhteisöt representoivat materiaalisia yhteyksiään historiallisiin tapahtumiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Identiteetti ei näin ollen ole biologinen tai muuttumaton ominaisuus eikä myöskään täysin vapaa valinta tai pelkästään diskursiivinen kysymys. Pikemminkin se muotoutuu yksilöllisten ominaisuuksien, yhteiskunnallisten rakenteiden sekä näkyvyyden ja näkymättömyyden risteämässä. (Alcoff 2006, 287–290.) Käytämme artikkelissa tarkoituksellisesti kenties hieman hankalaksi koettua termiä *mixed-race* emmekä edellä mainittuja lyhyempiä tai arkikielisempiä ilmaisuja. Valinnalla haluamme muistuttaa lukijaa rodun⁴ kauaskantoisista ja materiaalisista seurauksista ihmisten elämässä. Esimerkiksi K, jonka kirjoituksia analysoimme, ei määrittele itseään yhden identiteetikategorian kautta, vaan viittaa eri kohdissa sekä *mixed-race*-identiteettiin että afrosuomalaisuuteen ja tummaan ihoon kokemustaan jäsentävinä ja tilanteisesti merkityksellisinä tekijöinä.

Kriittinen fabulaatio

Kriittisen fabulaation keskeiset piirteet ovat nähtävissä jo Hartmanin ”Venus in Two Acts” -esseetä edeltäneessä teoksessa *Lose Your Mother* (2007), erityisesti luvussa ”The Dead Book” (136–153), vaikka menetelmää ei vielä nimetä eksplisiittisesti. Luvussa Hartman tarkastelee arkistoon jäänyttä tietoa nimettömäksi jääneestä ja Venukseksi kutsutusta työstä sekä hahmottelee, mitä heille olisi voinut tapahtua ja millaisia he olisivat voineet olla. Kuvittelu pysyy kuitenkin sen tiedon rajoissa, joka Hartmanilla kyseisen ajanjakson tutkijana ja käytettävissä olevien asiakirjojen perusteella on ollut.

”Venus in Two Acts” -esseessään Hartman palaa kuitenkin tarkastelemaan tätä ratkaisua kriittisesti. Hän reflektoi erityisesti sitä, miten hänen luottamuksensa yksinomaan arkistomateriaaleihin johti siihen, ettei hän lopulta kirjoittanut sitä kertomusta, jonka koki oikeaksi kirjoittaa: kertomusta, johon hän olisi voinut kuvitella elementtejä, jotka eivät arkistoissa näy. Tällaisia olivat esimerkiksi tyttöjen välinen ystävyysuhde, heidän äänensä sekä heidän kokemuksensa orjuuden ulkopuolella. Hartman perustelee ratkaisuaan sillä, että pelkäsi rikkovansa historian tutkimuksen keskeistä periaatetta: faktoihin ja

todistusaineistoon ei saa lisätä tutkijan omia tulkintoja. (Hartman 2008, 8–9.) Hartman päätyy kuitenkin siihen, ettei tarvetta kertoa näistä tytöistä – ja heitä seuranneista mustien tyttöjen sukupolvista – voida sivuuttaa. Hänen mukaansa on havaittavissa vahva kollektiivinen ja kulttuurinen tarve palata käsittelemään kyseistä ajanjaksoa ja sen seurauksia nimenomaan mustien tyttöjen ja naisten näkökulmasta (2008, 10–11).⁵

Teoreettisesti Hartman (2008, 11) pohjaa fabulaation käsitteen kulttuuri-teoreetikko Mieke Balin (1997, 7) *fabulan* määritelmään, jolla Bal viittaa kertomuksen loogiseen ja kronologiseen tapahtumaketjuun. Hartman ei eksplisiit- tisesti käsittele juonta ja rakennetta, eli *fabulan* esittämisen tapaa. Hartman (2008, 11) kuitenkin ehdottaa, että kertomuksen osilla ”leikkiminen ja niiden uudelleenjärjestäminen” – kronologian rikkominen eri suuntiin haarautuvilla juonenkuluilla sekä näkökulman tai päähenkilön vaihtaminen normatiivisesta ja tyypillisestä kiistanalaiseen tai arkistoista häivytettyyn – voi ”pyrkä vaarantamaan tapahtumien statuksen, syrjäyttämään virallisen kertomuksen ja kuvittelemaan, mitä olisi voinut tapahtua, olla, tulla sanotuksi ja tehdyksi”.⁶ Tällöin voi syntyä kertomus, jossa ”kerronnan pidättyväisyyden” – eli sen, että kertomukselle kieltäydytään antamasta sulkevaa loppua, eikä kaikkia aukkoja täytetä – avulla menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus nivoutuvat yhteen. Näin historialliset tapahtumat näyttävät paitsi menneinä myös yhä läsnä olevina tässä ajassa. Kriittinen fabulaatio tuottaakin historiallisen vastakertomuksen, joka on kirjoitettu sekä arkiston kanssa että sitä vastaan (Hartman 2008, 12).

Hartman (2008, 12–13) määrittelee historiallisen vastakertomuksen Catherine Gallagherin ja Stephen Greenblattin (2001, 52) tavoin kertomukseksi, joka haastaa sekä hegemoniset kertomukset että vallitsevat historian tutkimisen tavat. Samalla hän korostaa, että mustien ihmisten elämiin keskittyvät vasta- historialliset hankkeet ovat lähtökohtaisesti marginaalisia, kapinallisia ja häiritseviä, sillä niille ei ole koskaan varsinaisesti annettu tilaa normatiivisissa historiankertomuksissa (2008, 13).

Hartman ei keskustele Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin fabulaation (ransk. *fabulation, fonction fabulatrice*) käsitteen kanssa (Deleuze 1989; Deleuze & Guattari 1994), vaikka näiden välillä on tunnistettavissa yhtäläisyyksiä. Kaikki kolme hylkäävät ajatuksen siitä, että totuus olisi yksiselitteisesti löydettävissä arkistoista: rakenteellisen väkivallan vuoksi tietyt subjektit puuttuvat arkistoista tai heidät esitetään niissä vajavaisesti. Fabulaatio ei tarkoita heille pelkkää fiktiivistä fantasioimista, vaan sillä on poliittisia implikaatioita. Keskeinen ero on kuitenkin se, että siinä missä Hartman ankkuroi kriittisen fabulaation historiaan, Deleuzen ja Guattarin fabulaatio suuntautuu voimakkaammin tulevaisuuteen.

Teoksessaan *Wayward Lives, Beautiful Experiments. Intimate Histories of Riotous Black Girls, Troublesome Women, and Queer Radicals* (2019) Hartman vie kriittisen fabulaation aiempaa pidemmälle. Teos tarkastelee Yhdysvaltojen etelävaltioista New Yorkiin ja Philadelphiaan orjajärjestelmän lakkauttamisen jälkeen muuttaneiden mustien ihmisten elämää. Vaikka kirjan henkilöt ja tapahtumat perustu-

vat todellisiin ihmisiin, Hartman käyttää kieltä ja kerrontaa siten, että hahmot voivat näyttäytyä muinakin kuin arkistoissa toistuvasti kuvattuina alistettuina, valvottuina ja vangittuina subjekteina. Hän osoittaa, kuinka usein epänormaaleiksi patologisoidut ihmiset voivat olla samanaikaisesti luovia, kapinallisia ja yhteisöstään huolehtivia. Teoksen keskeinen ajatus on, että nuoret, mustat naiset olivat radikaaleja ajattelijoita, jotka kuvittelivat väsymättä toisenlaisia elämisen tapoja, eivätkä koskaan lakanneet ajattelemasta toisenlaista maailmaa (Hartman 2019, xiii–xv).

Kriittistä fabulaatiota on myös kritisoitu. Kysymyksiä on esitetty esimerkiksi siitä, mikä määrä spekulatiota on tutkimuksen kontekstissa liikaa (Fuentes 2016), kuinka kauas lähtökohtaisesti väkivaltaisista ja rasisisista arkistoista on mahdollista päästä, jos fabulaatio rakentuu niiden päälle (Odysseos 2025), sekä millaisia epistemologisia seuraamuksia faktan ja fiktion tietoinen sekoittaminen voi tuottaa (Nash 2020). Teoreettisena työkaluna ja empiiriseen tutkimukseen kytkeytyvänä menetelmänä kriittinen fabulaatio on kuitenkin herättänyt kasvavaa kiinnostusta useilla eri tieteenaloilla. Viime vuosina sitä on hyödynnetty esimerkiksi taiteen- ja kulttuurintutkimuksessa (esim. McMahon 2023; Grassy 2025; Seth 2025), arkeologiassa (Crellin 2024), antropologiassa (Bruqi 2023), dekolonisaatiotutkimuksessa (Santos 2023), muistisairauksia koskevassa humanistisessa lääketieteessä (Schou-Juul ym. 2025), muotoilun tutkimuksessa (Rosner 2018) sekä raamatuntutkimuksessa (Brownsmith 2022). Pohjoismaissa menetelmää on sovellettu narratologian ja filosofian aloilla (Söderbäck 2024) sekä intersektionaalisessa ja feministisessä vasta-arkistotutkimuksessa (Diallo ym. 2023). Suomessa kriittistä fabulaatiota ei kuitenkaan tietääksemme ole aiemmin sovellettu empiiriseen tutkimukseen.

Tässä artikkelissa käytämme kriittistä fabulaatiota kahdella tavalla. Ensinnäkin tarkastelemme K:n kirjoituksia osana uutta, *mixed-race*-elämää esiin tuovaa arkistoa, joka luotiin osana tutkimusprojektiämme. Kriittisen fabulaation painopisteet arkistojen ja historiankirjoituksen aukoissa ja hiljaisuuksissa auttavat meitä analysoimaan K:n, *mixed-race*-tyttären, elämäkirjoituksissa sekä eksplisiittisesti kerrottua että niitä katkoksia, hiljaisuuksia ja jännitteitä, joissa hahmottuvat ne rakenteet, joiden keskellä K yrittää elää ja kirjoittaa. Toiseksi tarkastelemme, kuinka nämä aukot, katkokset ja hiljaisuudet alkavat synnyttää K:ssa hänen omaa elämäänsä koskevaa autofabulaatiota.

Kriittinen *mixed-race*-tutkimus, kirjallisuudentutkimus ja normatiivinen valkoisuus

Kriittinen *mixed-race*-tutkimus (*Critical Mixed Race Studies*, jatkossa CMRS) on moni- ja poikkitieteellinen tutkimuksenala, joka ammentaa afrikkalais-amerikkalaisesta kulttuurintutkimuksesta, kirjallisuudentutkimuksesta sekä Chicana-, sukupuolen-, queer- ja vammaistutkimuksesta (esim. Omi & Winant

1994; Daniel 2002; Ifekwunigwe 2004). Sen juuret ovat kriittisessä oikeustieteessä (*Critical Legal Studies*), jonka piirissä syntyivät sekä kriittinen rodun ja valkoisuuden tutkimus (*Critical Race and Whiteness Studies*, CRWS) että intersektionaalisuuden käsite (Crenshaw 1989), jota on hyödynnetty myös suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa (esim. Ilmonen 2024; Pöllänen 2024a).

CMRS:n keskeisiä kiinnostuksenkohteita ovat moninaisista, niin sanoituista rodullisista, taustoista tulevien subjektien itsemäärittely ja kokemukset sekä erityisesti ne rasistiset, kolonialistiset ja valkonormatiiviset järjestelmät, jotka tuottavat *mixed-race*-subjekteja ja heidän kokemuksiaan (Daniel ym. 2014, 21–26). Termi ”kriittinen” viittaa CMRS:ssä myös siihen, että tutkimus ei välttele rodusta puhumista eikä hyväksy romantisoitua oletusta siitä, että *mixed-race*-ihmisten pelkkä olemassaolo olisi automaattisesti edistyksellistä tai johtaisi rasismittomaan rodunjälkeiseen (*post-racial*) yhteiskuntaan (Daniel & Williams 2014). Pohjoismaissa CMRS-tutkimus on keskittynyt pitkälti rodullistamisen, valkonormatiivisuuden ja kuulumisen kysymyksiin (esim. Osanami Törngren 2018; Sandset 2018; Hübinette & Arbouz 2019).

Angloamerikkalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa CMRS:ää on sovellettu useiden eri kirjallisuuden lajien tutkimiseen (esim. Sollors 1997; Brennan 2002; Elam 2011; Poulsen 2022; Green Pulu ym. 2024). Suomessa on ennen tätä artikkeleita tehty hyvin vähän kirjallisuudentutkimusta, joka yhdistäisi CMRS:n näkökulmia kirjallisuuden analyysiin (ks. kuitenkin Jagne-Soreau 2018; Pöllänen 2024a; Pöllänen 2024b).

Tässä artikkelissa sovellamme CMRS-tutkimusta erityisesti tarkastellessamme normatiivista valkoisuutta rakenteena, joka rajoittaa K:n kirjoituksissa hahmottuvia tapoja tulla nähdyksi, kuulluksi ja tunnistetuksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Hanna-Leena Määttä (2025, 135–136) määrittelee normatiivisen valkoisuuden vakiintuneiksi ajattelutavoiksi ja käytännöiksi, jotka perustuvat oletukseen valkoisuudesta normina (ks. myös Keskinen ym. 2021, 35–53). Pohjoismaisessa kontekstissa normatiivinen valkoisuus toimii mekanismina, joka määrittelee ei-valkoisiksi rodullistetut subjektit helposti paikkaan ja tilaan kuulumattomiksi. Tämä tapahtuu esimerkiksi kyseenalaistamalla heidän läsnäolonsa ja vaatimalla selityksiä sille, miksi he ylipäättään ovat paikalla (Loftsdóttir & Mörtudóttir 2022, 220–222). Valkoisuus toimii tällöin mittapuna,⁷ jonka kautta *mixed-race*-ihmisten kuulumista arvioidaan.

Suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa käytetyt luokittelut, kuten ylijäinen kirjallisuus (Nissilä 2007, 213; Nissilä 2017; Löytty 2021), jälkikolonialinen naiskirjoitus (Nissilä 2007, 210), uusi suomalainen monikulttuurinen kirjallisuus, maahanmuuttajataustaiset tai kahden kulttuurin kasvattamat kirjailijat (Nissilä 2007, 212) sekä maahanmuuttajakirjallisuus (Nissilä 2007, 212; Löytty 2015; Gröndahl & Rantonen 2018) eivät riitä tavoittamaan *mixed-race*-kokemusten erityisyyttä. Ne eivät tee näkyväksi sitä, kuinka yhteiskunnalliset rakenteet tuottavat juuri tämän subjektiposition ja kuinka valkoisuuden etuoikeudet, rasismin ja kolonialismin historia sekä monorasismi⁸ kulkevat näiden

subjektien mukana erityisellä tavalla (Waring 2025). Kuten Maimouna Jagne-Soreau (2021, 162) on huomauttanut, suuri osa pohjoismaisen ”maahanmuuttaja-” tai ”monikulttuurisen” kirjallisuuden piiriin sijoitetuista kirjailijoista ei kuitenkaan ole kokenut maahanmuuttoa tai kolonialismin väkivaltaa henkilökohtaisesti. Heitä ei yhdistä yhteinen kulttuuri tai etninen tai kielellinen tausta, vaan pikemminkin ei-valkoiseksi rodullistetuksi tuleminen. Jagne-Soreau (2021, 162–163) ehdottaa käsitettä ”maahanmuuton jälkeinen sukupolvi” (*post-migration generation*) viittaamaan ei-valkoiseksi rodullistettuihin henkilöihin, mukaan lukien *mixed-race*-ihmisiin ja kansainvälisen adoption kautta lapsina Pohjoismaihin saapuneisiin, joilla ei ole omaa kokemusta maahanmuutosta, mutta jotka ovat kasvaneet kyseisen ilmiön varjossa. Aiemmin käytetyt termit ohjaavat tulkintaa kohti kulttuurisia tai kielellisiä selityksiä ja sivuuttavat rodullistamisen prosessit, jotka muovaavat *mixed-race*-ihmisten elämää myös esimerkiksi silloin, kun maahanmuutto tai ylijärjaisuus eivät ole osa heidän elettyä todellisuuttaan – tai kun heidän yhteyksiään valkoisuuteen ei tunnisteta.

Aineisto ja menetelmä

Artikkelin aineisto on tuotettu tilanteessa, jossa *mixed-race*-tytärten kokemuksiin keskittyvää arkistoa – kuten julkaistuja teoksia tai kirjallisuudentutkimuksen piirissä vakiintuneita kokoelmia – ei ole ollut saatavilla.⁹ Suomessa ei myöskään ole syntynyt tutkimusperinnettä, joka olisi systemaattisesti tallentanut *mixed-race*-suomalaisten kirjallisia tai elämäkerrallisia kertomuksia. Tämä aineistollinen puute teki uusien tekstien tuottamisesta välttämättömän edellytyksen tutkimuksemme toteuttamiselle.

Tässä tiedollisessa tilanteessa kokemustieto on keskeistä erityisesti siksi, että suomalaisen kirjallisuuden kentän normatiivinen valkoisuus on historiansa aikana kaventanut sitä, millaisia rodullistettuja kokemuksia on ylipäätään ymmärretty kirjalliseksi tiedoksi. CMRS-tutkimuksessa kokemustieto ei tarkoita pelkästään yksilöllistä kokemusta, vaan poliittista ja kollektiivista tietämisen tapaa, joka tekee näkyväksi rodullistamisen rakenteita ja niiden vaikutuksia arjessa (ks. myös Delgado & Stefancic 2017, 24–27). Tässä artikkelissa kokemustiedon asettaminen keskiöön mahdollistaa yhden *mixed-race*-tyttären, K:n, kirjoitusten tarkastelun paitsi identiteettioliittisena myös epistemologisena tekona: tapana tietää, tuntea ja uudelleenajatella suhdetta maailmaan, joka pyrkii toistuvasti määrittelemään hänet ulkoapäin (ks. Tizard & Phoenix 1993; Mahtani 2014).

Osana *MadEnCounters: Visibilising Counter-Stories of Mental Distress* -tutkimushanketta järjestimme vertaistuellisen elämäkirjoittamisen ryhmän henkilöille, jotka identifioituvat *mixed-race*-tyttäriksi. Kutsussa korostimme itsemäärittelyä sekä rodullisen että sukupuoli-identiteetin suhteen, eikä osallistumista rajattu vain cis-henkilöihin. Turvallisemman kirjoitustilan rakentaminen alkoi jo

ilmoittautumisvaiheessa. Kutsussa käytettiin syrjimätöntä ja moninaisuutta tunnistavaa kieltä ja osallistujia pyydettiin kertomaan omista tarpeistaan. Näin loimme luottamuksen ja osallisuuden perustan jo ennen ensimmäistä tapaamista.

Ryhmään ilmoittautui 12 henkilöä. Osallistujia, ryhmän opettajaa (‘Elöne’) ja tutkijaa (Hubara) yhdisti identifioituminen *mixed-race*-tyttäreiksi. Tämä tarkoitti, että tilassa olleet olivat itse – ja/tai heidän vanhemmistaan vähintään yksi oli – globaaliin enemmistöön kuuluva ja Suomessa etniseksi vähemmistöksi rodullistettu. Osallistujia yhdisti myös tyttärenä elämiseen liittyvä kokemusmaailma. Ryhmä oli näin ollen separatistinen: se rajattiin osallistujille, joiden yhteiset rodullistetuksi tuleminen ja tyttärenä olemisen kokemukset mahdollistivat luottamuksellisen kirjoittamisen tilan, jossa itsemäärittely ja vaihtoehtoinen tiedontuotanto pääsivät toteutumaan ilman, että valkoisuuden normi määritteli keskustelun suuntaa (ks. myös Hill Collins 2000, 97–121).

Ryhmä kokoontui keväällä 2025 yhteensä 12 kertaa, joista kahdeksan järjestettiin kasvokkain ja neljä etäyhteyksin. Tapaamisten kesto oli 2–3 tuntia, ja kasvokkaiset tapaamiset pidettiin rauhallisessa, suljetussa tilassa, joka tarjosi keskittyneen kirjoittamisympäristön. Kurssin toimintatavat ja tehtävät kehitettiin tätä ryhmää varten, mutta ne perustuivat Hubaran ja ‘Elönen aiempaan kokemukseen erilaisista kirjoittajayhteisöistä. Elämäkirjoittamista lähestyttiin neljän temaattisen kokonaisuuden kautta: minä ja perheeni, identiteetti ja yhteiskunta, tytär sekä mieli. Kutakin teemaa käsiteltiin kolmen tapaamisen sarjana, johon kuului (1) teeman avaus kirjoitusharjoitusten muodossa, (2) teemaa syventävä ryhmähaastattelu sekä (3) etätapaaminen, jossa osallistujat kirjoittivat lisää teemaan liittyviä tekstejä. Kriittisen fabulaation menetelmää ei opetettu eksplisiittisesti, mutta osallistujia rohkaistiin liikkumaan joustavasti faktan ja fiktion rajoilla. Kurssin aikana tuotetut tekstit kerättiin lopuksi osallistujilta tutkimuskäyttöä varten, ja osallistujat saivat luonnollisesti pitää tekstit myös itsellään. Tekstit tallennettiin tutkimushankkeen hallinnoimaan, suojattuun tietovarantoon, jossa niitä säilytetään toistaiseksi.

Tässä artikkelissa keskitymme yhden osallistujan, K:n, teksteihin. Valitsimme K:n kirjoitukset, koska ne resonoivat erityisen vahvasti kriittisen fabulaation esiin tuomien aiheiden kanssa: tekstit kuvaavat tarkasti niitä rajoituksia, joita suomalainen yhteiskunta asettaa *mixed-race*-tyttärille, ja samalla ne alkavat kuvitella katkosten ja hiljaisuuksien paikalle vaihtoehtoisia kertomuksia. Varmistimme K:lta, että hän ymmärsi, miten hänen kirjoituksiaan käytetään tieteellisessä artikkelissa. K sai valita nimimerkkinsä sekä kommentoida käsikirjoitusta sen eri vaiheissa. Keskustelimme myös analyysista ja siitä, miten artikkelin kirjoittajien erilaiset rodulliset ja yhteiskunnalliset positiot suhteutuvat K:n kokemuksiin. Tavoitteena oli tehdä tutkimusprosessin valtasuhteet näkyviksi ja varmistaa, että tulkintamme toteutui refleksiivisesti ja eettisesti K:n kirjoituksia kunnioittaen. K korosti, että hänelle oli tärkeää, että tulkintamme tunnistaa *mixed-race*-ihmisten nykkykokemusten yhteydet historiallisiin valtarakenteisiin, jotka hänen aiemmissa kokemuksissaan oli usein sivuutettu.

Lähestyimme K:n tekstejä lähiluvun avulla ja erottelimme niistä kaksi teemaa: kohdat, joissa K määrittelee ja merkityksellistää valkonormatiivisuutta, sekä kohdat, joissa esiintyy hiljaisuuksia ja katkoksia. Uudelleenluennassa kolmanneksi teemaksi muodostuivat kohdat, joissa K siirtyy kohti autofabulaa-tiota ja alkaa fabuloida vaihtoehtoisia versioita elämästään.

Ensimmäinen näytös: vastakertomuksen rajoitukset

Ongelma on, etteivät valkoiset ihmiset halua puhua rasismista. He eivät ymmärrä mitä rasismi on. Miten voisivatkaan tässä systeemissä, joka sortaa kaikkia paitsi heitä? Ei valkoisuus ole neutraali ihon sävy, vaan etnisyys siinä missä muutkin. Vaikka Suomessa se olisi kuinka neutraali ja kaikki muu erilaista, pelottavaa, vierasta, muukalaista ja syy tuijotukselle. [-] ”Mikä siinä on merkityksellistä”; kysyy psykiatri, kun kerron etnisen ja kulttuurisen taustani olevan merkittävä asia B-lausunnolleni. (K 2025.)

K:n teksti avaa analyysimme keskeisen teeman: vastakertomuksen mahdollisuuden ja sen rajoitukset valkonormatiivisessa yhteiskunnassa. Katkelma ei ainoastaan kuvaa rasismia kokemuksena, vaan tekee näkyväksi ne tiedolliset ehdot, joiden puitteissa rasismi voidaan tunnistaa, nimetä ja tunnustaa. Psykiatrin kysymys siitä, mikä etnisessä ja kulttuurisessa taustassa on merkityksellistä ilmentää episteemistä epäoikeudenmukaisuutta (Fricker 2007): *mixed-race*-tyttären kokemustietoa ei pidetä uskottavana tiedon lähteenä, vaan se sivuutetaan institutionaalisesti epäolennaisena.

Koska mustuus ja ruskeus on historiallisesti työnnetty valkoisuuden hallitsemien tilojen marginaaliin (Mirza 2018, 179–181), niiden, jotka eivät asetu yksiselitteisesti valkoisuuteen, suhteet tilaan jäävät helposti tunnistamatta tai tulevat väärin luetuiksi (McKittrick 2006, xiii). Tila ei tällöin näyttäydy neutraalina kokemuksen taustana, vaan sosiaalisena järjestyksenä, joka suuntaa ruumiita eri tavoin ja määrittää, kuka voi asettua tilaan vaivatta ja kuka kohtaa jatkuvaa vastusta (Ahmed 2007, 150). K:n kirjoitus tuo tämän tilallisen epäsymmetrian näkyviin uupumuksen kokemuksena:

Olen uupunut. Minulla ei ole enää mitään, jolla yrittää ja jatkaa. Valkoisten ihmisten ja valkoisten ongelmien sietoikkunani on täynnä. Mitä ovat valkoiset ongelmat? Erona on, että mustien ongelmien lisäksi, meillä on kaikki valkoiset ongelmatkin. Kuvittele kaikki elämäsi epäkohdat, huono-onnisuudet ja sinua painavat sairaudet. Kuvittele niiden päälle vähemmistöstressi ja rasismi. Nyt tiedät miltä minusta tuntuu. Väärin, et voi edes kuvitella. (K 2025.)

Katkelmassa uupumus ei näyttäydy pelkästään yksilöllisenä tunteena, vaan rakenteellisena kokemuksena, joka syntyy jatkuvasta altistumisesta rasismille.

K:n kirjoituksissa toistuvat metaforat – pään hakkaaminen seinään, loputtomaan ylämäkeen käveleminen tai veden alta huutaminen – kuvaavat Sara Ahmedin (2007) kuvaamaa vinoa suhdetta tilaan. Metaforat eivät ainoastaan havainnollista kokemuksen intensiteettiä, vaan tekevät näkyväksi sen rakenteellisen tilanteen, jossa *mixed-race*-subjekti joutuu osittaisesta valkoisuudesta huolimatta jatkuvasti suuntautumaan valkonormatiivisiin tiloihin, joita ei ole rakennettu häntä varten.

Seuraavassa katkelmassa vedenalaisen huudon metafora liittyy K:n kokemuksen laajempaan diasporiseen ja kolonialistiseen historiaan. Metafora resonoi Hartmanin (2008) Atlantin ylitystä koskevien pohdintojen kanssa, joissa valtameri toimii sekä kolonialistisen väkivallan että historiallisen muistin tilana ja kaikukoppana, josta voi edelleen kuulla sekä sinne hukkuneiden mustien tyttöjen ja naisten että selvinneiden jälkeläisten – kaikki oikeita, olemassa olleita/olevia – ääniä ja kertomuksia. Jäämeri asemoituu K:n katkelmassa nähdäksemme toiseksi valtamereksi, jonka rantojen läheisyyteen ja siellä kasvavien mäntyjen katveeseen K on päätynyt perhehistoriansa myötä kokemaan eristäytyneisyyttä ja yksinäisyyttä, joka liittyy menetetyn äidin mukana menetettyyn mahdollisuuteen ymmärtää omaa *mixed-race*-kertomusta ja -identiteettiä:

Huudan veden alla. Siltä elämä tässä yhteiskunnassa tuntuu. Nämä kokemukset ovat kuin kirjoittaisin muurahaisen, västäräkin tai taatelin elämäntarinasta ja teoista – jos olet valkoinen ihminen, niin näin koet nämä kokemukseni. Vaikka nämä ovat jaettuja, universaaleja, todellisia kokemuksia. Vaikka huutaisin täysiä veden pinnan alla. [--] Äidin hauta Hietaniemessä on erillään muista haudoista. Yksin elämässä, yksin kuolemassa, mietin kun käteni koskettaa kylmää hautakiveä. Jäämeren tuuli puhaltaa ja korkeat männyt kumartuvat ylitseni. Kaipaen häntä, vaikka elämä tuntui pitkään helpommalta ilman häntä. Nyt haluaisin puhua hänelle ylisukupolvisista traumaista, afrosuomalaisuudesta, karibialaisesta ruuasta, ihmetellä Jerryn juttuja ja kävellä pitkin Töölöä. (K 2025.)

K:n kuvaus kiinnittyy myös Toni Morrisonin (1996, 42–43) akvaariometaforaan, jonka avulla Morrison havainnollistaa yhdysvaltalaisen kirjallisuuskaanonin valkoisuuden normia: ”Oli kuin olisin katsellut akvaariota [--] ja yhtäkkiä erottanut itse akvaarion, rakennelman, joka läpinäkyvänä (ja näkymättömänä) antaa sisältämänsä järjestyneen elämän elää laajemmassa maailmassa”. K:n teksti voidaan lukea tämän metaforan jatkumona: se tekee näkyväksi suomalaisen akvaarion rajat ja kokemuksen siitä, että rodullistettu subjekti elää samassa vedessä mutta kohtaa jatkuvasti sen läpinäkyvät seinät. Äidin hauta Hietaniemessä puolestaan kiinnittää kokemuksen paikalliseen ja ylisukupolviseen historiaan. K:n kaipaus keskustella äitinsä kanssa afrosuomalaisuudesta, Karibian diasporasta ja ylisukupolvisista traumaista tuo esiin kolonialistisen historian henkilökohtaiset ja perhesuhteisiin kietoutuvat ulottuvuudet.

Seuraavassa katkelmassa K pohtii suoraan *mixed-race*-identiteetin affektiivista ambivalenssia. Katkelma tuo esiin *mixed-race*-subjektin kokemuksen ristiriitaisuuden: identiteetti näyttytyy samanaikaisesti kivun, ulkopuolisuuden ja poliittisen tietoisuuden lähteenä. Samalla se viittaa kriittisen *mixed-race*-tutkimuksen keskeiseen teemaan – siihen, ettei *mixed-race* merkitse ”välitilaa” vaan monikerroksista asemaa, jossa kuuluminen ja ulkopuolisuus limittyvät jopa oman yhteisön sisällä (Tizard & Phoenix 1993).

Mixed-race identiteetti on minulle kipua ja ulkopuolisuutta. Se on osasy mielen sairastumiseen. Sen ainoat hyvät puolet ovat yhteisön tuki, jaetut kokemukset ja kyky ymmärtää kaikenlaisia sorrettuja ihmisiä ja yhteisöjä. Mieleni muuten tuskin venyisi asettautumaan muiden elollisten olentojen asemaan ja puolustamaan heitä. Luulin pitkälle kaikkien meidän tuntevan ja kokevan näin. Sorrettunakin voi sortaa muita. (K 2025.)

Jännite tulee näkyväksi myös tilanteessa, jossa K kuvaa kokemustaan järjestämässämme kirjoitusryhmässä. Vaikka kirjoitusryhmä oli rakennettu tukemaan vertaisuutta ja mahdollisti omien kokemusten jakamisen ja nimeämisen nimenomaan *mixed-race*-tyttärenä, ei se automaattisesti poistanut niitä affektiivisia jälkiä, joita rodullistettuna eläminen oli K:hon jättänyt:

Olen irrallaan kirjoitusryhmäläisistäkin, joilla on lämpimät, isot perheet, sisaruksia ja rakkautta sekä ristiriitoja. En voi kuvitella meneväni perheeni luokse yöksi ja viihtyäni heidän kanssaan. Ajatus saa minut etukäteen uupuneeksi. Tälläkin kursilla koen ulkopuolisuutta kuullessani, kuin lämpimästi ihmiset puhuvat perheistään. Heille tulee huono omatunto, jos he miettivät tapaansa kirjoittaa perheistään. Minä tulen lähinnä vihaiseksi ja voimattomaksi. Tunnen polttavaa kateutta. (K 2025.)

Katkelma paljastaa, kuinka ulkopuolisuus elää ruumiillisissa muistoissa myös silloin, kun tila on rakennettu vertaisuuden ja vastakertomusten mahdollistamiseksi. Normatiiviset perhekuvastot ja niihin kiinnittyvät affektit kulkevat mukana tilasta toiseen. Se, mikä toisille *mixed-race*-tyttärille näyttytyy arkisena ja harmittomana, tuottaa K:lle kateutta, vihaa ja voimattomuutta. Ensimmäisessä näytöksessä vastakertomuksen tuottaminen ei siten näyttydy itsestään selvänä mahdollisuutena, vaan ehtojen määrittämänä ja hauraana prosessina. Kertominen tapahtuu valkoisuuden järjestämien tilojen, affektiivisten muistojen ja historiallisten katkosten keskellä. Juuri näissä rajoissa hahmottuu kuitenkin myös se metodologinen ja kirjallinen liike, jota Hartman (2008) kutsuu kriittiseksi fabulaatioksi: pyrkimys kertoa toisin siellä, missä historia on jättänyt jälkeensä aukkoja ja vaiettuja kokemuksia.

Toinen näytös: *mixed-race*-tyttären kokemustieto kriittisen autofabulaation lähtökohtana

Koulussa kohtaan jatkuvia mikroaggressioita ja rasismia. He yrittävät rikkoa minua. Valkoinen ylivalta yrittää rikkoa minua ja he saavatkin minusta palasia irti. Olen edelleen täällä. En ole pyyhittävässä pois. Minä kelpaan, riitän, tiedän, kuka olen, mitä osaan ja mihin voisinkaan pystyä. Minussa asuu enemmän viisautta ja kokemusta, kuin heissä asuu yhteensä. He eivät voi koskaan ymmärtää ja ei ole minun velvollisuuteni opettaa heitä. (K 2025.)

Jos ensimmäisessä näytöksessä huomio kohdistui niihin rakenteellisiin, tiedollisiin ja affektiivisiin ehtoihin, jotka rajaavat *mixed-race*-tyttären kertomusta, toisessa näytöksessä tarkastelumme siirtyy kokemustietoon vaihtoehtoisten kertomusten aineksena. K:n teksteissä eletty kokemus ei ainoastaan todista rakenteellista rasismia, vaan alkaa toimia kriittisen autofabulaation lähtökohtana. Ehdotamme käsitteellistä laajennusta kriittiseen autofabulaatioon, jonka määrittelemme kirjoittamiseksi, joka auttaa jäsentämään tilanteita, joissa kirjoittaja joutuu rakentamaan omaa elämäkertomustaan puutteellisten muistojen, katkenneiden sukupolviyhteyksien ja rakenteellisen näkymättömyyden keskellä. Kokemustieto ei tällöin tarkoita pelkästään yksityistä tulkintaa tapahtumista, vaan rodullistuneessa arjessa ja ruumiissa kerrostunutta tietoa, joka tekee näkyväksi sekä väkivallan että selviytymisen muodot (Kurki 2024).

K on syntyperäinen suomalainen, mutta hänet rodullistetaan toistuvasti ei-valkoiseksi ja siten ei-suomalaiseksi (ks. Jagne-Soreau 2021). Hänen ei-valkoisuutensa ei näyttäydy hänen kirjoituksissaan ensisijaisesti voimavarana tai eheänä identiteettipositiona, vaan ulkopuolisuutena ja kipuna. Samalla K:n tekstiin alkaa kuitenkin ilmestyä myös voimaa ja tahtoa. Katkelman vakuutus ”olen edelleen täällä” artikuloi sellaista kokemuksellista tietoa, joka syntyy haavasta, mutta ei tyhjene siihen. Meille tämä näyttäytyy esimerkkinä kriittisen autofabulaation käynnistymisestä. Haava toimii toisin kuvittelemisen ja kirjoittamisen lähtökohtana: se tuottaa tietoa siitä, mitä rasismien keskellä eläminen tekee, mutta myös siitä, mikä siitä huolimatta säilyy – ja mitä voi vielä syntyä.

K:n teksteissä kokemustieto kietoutuu erottamattomasti myös äitisuhteeseen ja menetykseen. Siinä missä K:n ensimmäinen näytös tarkasteli institutionaalisia ja tilallisia rajoituksia, toinen näytös osoittaa, kuinka aukko asettuu myös tyttärenä oloon ja *tytärtämiseen* (Hubara arvioitavana). Tyttärenä K kantaa mukanaan suurta surua: hänen äitinsä kuoli K:n ollessa teini-ikäinen. K kertoo äitinsä olleen traumatisoitunut ja menehtyneen lopulta psyykkisen kivun komplikaatioihin. K:n kirjoituksissa äiti on äärimmäisen rakas ja tärkeä, vaikka – tai juuri siksi, että – hän oli koko lapsuuden ajan enemmän tai vähemmän poissa. Kokemustieto *mixed-race*-tyttärenä ei siten rakennu ainoastaan suhteessa yhteiskunnan valkonormatiivisuuteen, vaan myös suhteessa *mixed-race*-perhesuhteen katkokseen.

Mitä voisin kertoa suomalaisesta, mutta karibialaisesta äidistäni? Äiti oli peloton, mutta epävarma, sosiaalinen erakko, kokenut enemmän lyhyeksi jääneen elämänsä aikana, kuin moni. En tuntenut häntä, mutta hänen kuolemansa mursi minut ja lopetti teini-ikäni. [--] Opettelin kahdesti elämään ilman äitiäni: hänen elässään ja kuoltuaan. (K 2025.)

Äiti näyttäytyy K:n kirjoituksissa samanaikaisesti kiehtovana ja levottomana hahmona: suomalaisena ja karibialaisena, yksinäisenä ja rohkeana *mixed-race*-naisena, äitinä ja tyttärenä. K kuvaa eläneensä ilman äitiään kahdesti – ensin äidin mielen sairauden, myöhemmin kuoleman vuoksi. Tämä kaksoispoissaolo ja kaksoissuru merkitsee tietämättömyyttä siitä, millainen suhde äidin ja tyttären välillä olisi voinut olla. Kyse on aukosta ja mahdottomuudesta: suhteesta, joka ei koskaan saanut muotoaan, mutta joka toisaalta on juuri sellaisenaan aito, vahva tytär-äitiusuhde.

Kaipaan äitiä. Jotakin äitiä, en välttämättä omaa äitiäni, joka kerran oli. En tiedä, mitä tarkoittaa, kun on äiti. Mitä äidin kanssa tehdään? Suurimman osan elämäni olisi kaksi aikuista naista, kunnes toisesta tuleekin jälleen huollettava. Käytäisiin näyttelyissä ja museoissa? Keikoilla, syömässä, kirppareilla ja matkoilla? Neuvoisiko äiti, entä ärsyttäisikö se? Ruokkisiko äiti minua ja lohduttaisi? Ottaisinko äitimin vastaan? Auttaisiko äiti? Tukisiko taloudellisesti? Soittelisi liikaa? Mitä on äitimin? Osaisinko minä äitiä? [--] Ajattelin aina, että hullun äidin tyttärestä voisi tulla vain hullu äiti. Viides sukupolvi saisi kasvaa ilman äitiään, koska epäonnistuisin äitinä. (K 2025.)

K ei kaipaa vain äitiään, vaan mahdollisuutta kokea *mixed-race*-äidin *mixed-race*-tyttärenä olemista. Kysymysten sarja – mitä äidin kanssa tehdään, miltä äitimin tuntuu, osaisiko hän itse äitiä – osoittaa, että tyttäryys sisältää myös tulevaisuuteen suuntautuvan äitimin kuvittelun. Tässä kuvittelussa kirjoittaminen saa autofabulaatiivisen muodon: K rakentaa vaihtoehtoisen kertomuksen oman elämänsä katkoksista, puuttuvista muistoista ja kuvittelemattomaksi jääneestä suhteesta, josta ei ole riittävästi kokemusta tai dokumentaatiota. Siksi K:n kysymykset eivät ole vain retorisia, vaan ne kartoittavat puuttuvan äitiusuhteen rajoja ja mahdollisuuksia ja ne voidaan ajatella kriittiseksi autofabulaatioksi.

Kirjoitustehtävään ”kaunein keskustelu äidin kanssa” K kirjoittaa:

kaunein keskustelu äidin kanssa

???

Eihän tällaisia ole mitään. En muista kenenkään sanoneen rakastavansa toista. Jos nyt, 14 vuotta, äidin kuoleman jälkeen juttelisimme, kohtaisimme unessa, sanoisin:

”moi, äiti”

”rakas lapsi”

(K 2025.)

Tässä katkelmassa historian ja arkistojen aukot tulevat näkyviin sekä muodollisesti että sisällöllisesti. Kun muistia, dokumentaatiota ja yhteistä elettyä aikaa ei ole, yhteys menneeseen on rakennettava spekulatiivisella kuvittelun ja vaihtoehtoisten mahdollisuuksien varaan – kuitenkin todellisten tapahtumien rajaamana. Kertomus fabuloidaan aukon kanssa, ei sitä peittäen.

Lopuksi

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet, millaisin ehdoin suomalaisen *mixed-race*-tyttären elämäkirjoitus voi syntyä, millaisia aiheita se voi sisältää ja millaista toisin kuvittelemista ja kertomista – kriittistä autofabulaatiota – normatiivisen valkoisuuden ja rasmin asettamat rajoitukset, aukot ja mahdottomuudet voivat synnyttää. Olemme samalla osoittaneet, miten tällaisia tekstejä voidaan tutkia herkällä otteella osallistujien kokemuksia kunnioittaen sekä tutkimuseettisesti kestäväällä tavalla.

Artikkelin analyysi on rakentunut Hartmanin (2008) kahden näytöksen rakenteen varaan. Ensimmäisessä näytöksessä tarkastelimme niitä rakenteellisia ehtoja, joissa *mixed-race*-tytär suomalaisessa yhteiskunnassa tulee näkyväksi: normatiivisen valkoisuuden järjestystä, valkonormatiivisia tiloja sekä niitä institutionaalisia ja kulttuurisia käytäntöjä, jotka määrittelevät, kuka voi tulla tunnistetuksi kuuluvaksi ja millaisin ehdoin. Toisessa näytöksessä analysoimme sitä, miten nämä rajoitukset ja aukot alkavat K:n kirjoituksissa synnyttää kriittistä autofabulatiivista kuvittelua: yritystä rakentaa yhteyttä menneeseen, jota ei ole mahdollista tavoittaa arkistojen, muistojen tai dokumentaation kautta.

Tässä kuvittelussa aukko ei ole pelkästään puutteen merkki, vaan myös kirjoittamisen ja ajattelun lähtökohta. K:n teksteissä katkokset, hiljaisuudet ja kysymykset eivät peitä puuttuvaa tietoa, vaan tekevät sen näkyväksi. Näin ne avaavat tilaa kertomukselle, joka rakentuu aukon kanssa eikä sitä peittäen.

Suomalaisessa kontekstissa *mixed-race*-tytärten elämät ovat pitkälti jääneet julkisen keskustelun, kirjallisen kaanonin ja institutionaalisten arkistojen ulkopuolelle. Tämän vuoksi valkonormatiivisia tiedontuotannon rakenteita on tarpeen haastaa. Yksi tapa tehdä niin on luoda tilaa uudelleisille, ainakin osin separatistisille kirjoittamisen tiloille ja spekulatiivisille kertomuksille, sekä tunnistaa ne tiedon muodot, jotka syntyvät kokemuksista, muistoista, hiljaisuuksista ja kuvittelusta. Samalla tällainen tutkimus tekee näkyväksi sellaista kokemustietoa, joka on aiemmin jäänyt marginaaliin tai vaiennetuksi.

Artikkelimme ehdottaa myös käsitteellistä laajennusta kriittiseen autofabulaatioon, elämäkirjoittamisen tapaan, jossa kirjoittaja kertoo elämästään rajoitteiden, aukkojen ja mahdottomuuksien kautta ja kanssa sekä niitä vastaan. Tällainen kirjoittaminen ei ainoastaan kuvaa elettyä todellisuutta, vaan osallistuu sen uudelleen jäsentämiseen. Siinä missä Hartman lisäsi kriittisen fabulaation avulla historiantutkimukseen harkiten asioita, joita ei löytynyt arkistoista, me

kuvittelimme ja loimme kriittisen linssin läpi tilan ja olosuhteen, jossa tässä artikkelissa analysoitua elämäkirjoitusta ylipäätään saattoi syntyä. K:n kirjoitukset osoittavat, että aukkojen, katkosten ja hiljaisuuksien keskellä syntyvät kertomukset voivat toimia paitsi henkilökohtaisen merkityksenannon välineinä myös kriittisinä vastakertomuksina. Juuri tällaisissa kertomuksissa toisin kuvittelemisen mahdollisuus – ja sen poliittinen potentiaali – tulee näkyviin.

Viitteet

- 1** Mustalla Venuksella viitataan hyperseksualisoituun ja objektiivioituun mustan naisen tai tytön hahmoon, joka on usein jätetty nimettömäksi tai uudelleennimetty eurooppalaisittain (esim. Gilman 1985). Hahmolla on kaksinainen tehtävä: Musta Venus edustaa sekä orjuuttamiseen liittyvää moninkertaista, risteävää (rotu, sukupuoli) väkivaltaa ja hyväksikäyttöä että niitä todellisia eläviä tyttöjä ja naisia, joiden kokemukset ja identiteetit on pyyhitty pois (Hartman 2008, 5). Suomalaisille tunnetuin Musta Venus lienee Saartjie (Sarah) Baartman, jonka oikea nimi ei ole säilynyt arkistoissa. Siirtomaavallottajat toivat hänet 1800-luvun alussa eteläisestä Afrikasta Eurooppaan esiintymään sirkusmaisissa tapahtumissa. (Gilman 1985; Magubane 2001.)
- 2** Autofabulaatio ei ole käsitteenä uusi, vaan sitä ovat kehittäneet muun muassa Vincent Colonna (2004) ja Benoît Loiseau (2022). Colonna korostaa, että autofabulaation erottaa autofiktiosta voimakkaampi minuuden keksiminen ja autobiografisten vaatimusten haastaminen. Loiseau tulee lähemmäs Saidiya Hartmanin kriittisen fabulaation määritelmää, sillä hän laajentaa edeltäjänsä määritelmiä niin, että autofabulaatiosta tulee poliittinen strategia, joka näyttäytyy erityisesti queer- ja vähemmistökonteksteissa, joissa sepittämisen tehtävänä on vastustaa normeja.
- 3** Henkilö voi olla *mixed-race* ilman, että

hänellä on lainkaan valkoisia sukujuuria. Henkilö voi myös olla *mixed-race*, vaikka tulisi fenotyyppinsä perusteella rodullistetuksi valkoiseksi. (Aspinall 2003.)

- 4** Kriittisen rodun- ja valkoisuuden tutkimuksen periaatteiden mukaisesti ymmärrämme, että rotu sinänsä on vanhentunut, pseudotieteellinen käsite, ja ihmisrotuja on vain yksi. Viittaammekin rodun sosiaaliseen konstruktion, joka on yhä olemassa ja vaikuttaa ihmisten elettyyn todellisuuteen ja mahdollisuuksiin maailmassa. Myös valkoisuus kuuluu niin sanotun rodun piiriin. (Omi & Winant 1994.)

- 5** Esimerkiksi seuraavat kirjat käsittelevät näitä teemoja: Fred D'Aguiarin *Feeding the Ghosts* (1997), Maryse Condén *Moi, Tituba, Sorcière... Noire de Salem* (1986), Toni Morrisoin *A Mercy* (2008; suom. *Armolahja*, 2009), Yaa Gyasin *Homegoing* (2016; suom. *Matkalla kotiin*, 2017) ja Zadie Smithin *Swing Time* (2016; suom. *Swing time*, 2017).

- 6** "By playing with and rearranging the basic elements of the story, by re-presenting the sequence of events in divergent stories and from contested points of view, I have attempted to jeopardize the status of the event, to displace the received or authorized account, and to imagine what might have happened or might have been said or might have been done".

- 7** Vrt. kaanon ja sen etymologia antiikin kreikan sanasta *kanón* (*kanōn*), joka

tarkoittaa kirjaimellisesti mittatikkua tai standardimittaa. Yksi suomalaisen kirjallisuuskannan pedagogisista tehtävistä on ollut kansallisen kertomuksen ja yhtenäiskulttuurin mielikuvan tuottaminen ja ylläpitäminen rakentaen samalla jakoa ”meihin” ja ”muihin” (Tarkka 2022, 7–8; ks. myös Tervonen 2015).

8 Sekä henkilökohtaisen että rakenteellisen sorron muoto, joka pohjautuu ymmärrykseen ns. ”roduista” yksittäisinä, erillisinä kategorioina, eikä näin ollen ota huomioon *mixed-race*-ihmisten moninaisia taustoja (Johnston & Nadal 2010).

Lähteet

- Ahmed, Sara 2007. A Phenomenology of Whiteness. *Feminist Theory* 8(2), 149–168. <https://doi.org/10.1177/1464700107078139>
- Alcoff, Linda Martín 2006. *Visible Identities: Race, Gender, and the Self*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0195137345.001.0001>
- Aspinall, Peter John 2003. The Conceptualisation and Categorisation of Mixed Race/Ethnicity in Britain and North America: Identity Options and the Role of the State. *International Journal of Intercultural Relations* 27(3), 269–296. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(03\)00012-9](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(03)00012-9)
- Bal, Mieke 1997. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press.
- Brennan, Jonathan 2002. *Mixed Race Literature*. Stanford: Stanford University Press.
- Brownsmith, Esther 2022. ”Call Me By Your Name”: Critical Fabulation and the Woman of Judges 19. *Journal for Interdisciplinary Biblical Studies* 4(2), 5–27. <https://doi.org/10.17613/fy2z-pa61>
- Bruqi, Kabashi Drita 2023. Kosova’s Goddess on the Throne: Critical Fabulation as an Anthropological Method. *Kosova Anthropologica* 1(1), 56–73. <https://doi.org/10.62303/6w7fdp47>
- Colonna, Vincent 2004. *Autofiction et autres mythomanies littéraires*. Pariisi: Tristram.
- Condé, Maryse 1986. *Moi, Tituba, sorcière... Noire de Salem*. Pariisi: Mercure de France.
- Crellin, Rachel J. 2024. From Proof and Unproof to Critical Fabulation: A Response to Frieman. *Antiquity* 98(402), 1695–1696. <https://doi.org/10.15184/aqy.2024.150>
- D’Aguiar, Fred 1997. *Feeding the Ghosts*. New York: HarperCollins.
- Daniel, G. Reginald 2002. *More Than Black? Multiracial Identity and the New Racial Order*. Philadelphia: Temple University Press.
- Daniel, G. Reginald, Laura Kina, Wei Ming Dariotis & Camilla Fojas 2014. Emerging Paradigms in Critical Mixed Race Studies. *Journal of Critical Mixed Race Studies* 1(1), 6–65. <https://doi.org/10.5070/C811013868>
- Daniel, G. Reginald & Hettie V. Williams 2014. *Race and the Obama Phenomenon: The Vision of a More Perfect Multiracial Union*. Jackson: University Press of Mississippi. <https://doi.org/10.14325/mississippi/9781628460216.001.0001>
- Deleuze, Gilles 1989. *Cinema 2: The Time-Image*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, Gilles & Félix Guattari 1994. *What Is Philosophy?* New York: Columbia University Press.
- Delgado, Richard & Jean Stefancic 2017. *Critical Race Theory: An Introduction*. New York: New York University Press.

9 Suomessa ei ole julkaistu muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta *mixed-race*-henkilöiksi tavalla tai toisella itseidentifioituvien kirjoittajien aihetta käsitteleviä omaelämäkerrallisia teoksia. Tällaisiksi teoksiksi voidaan laskea esimerkiksi Ranya ElRamlyn *Auringon asema* (2002), Jani Toivolan *Musta tulee isona valkoinen* (2016), Koko Hubaran *Ruskeat Tytöt – Tunne-esseitä* (2017), Adrian Pereran *White Monkey* (2017) ja Alice Jäsken, Priska Niemi-Sampanin ja Janina Waenthongkhamin *Mixed – Suomalaista elämää kulttuurien risteyssä* (2022).

- Diallo, Oda-Känge Midtvänge, Jasmine Kelekay, Maimuna Abdullahi & Lena Sawyer 2023. Writing Letters as Counter-Archiving. *Meridians* 22(1), 180–203. <https://doi.org/10.1215/15366936-10220546>
- Elam, Michele 2011. *The Souls of Mixed Folk: Race, Politics, and Aesthetics in the New Millennium*. Stanford: Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804777308>
- ElRamly, Ranya 2002. *Aurigon asema*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Fricker, Miranda 2007. *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001>
- Fuentes, Marisa J. 2016. *Dispossessed Lives: Enslaved Women, Violence, and the Archive*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. <https://doi.org/10.4000/clio.17566>
- Gallagher, Catherine & Stephen Greenblatt 2001. *Practicing New Historicism*. Chicago: University of Chicago.
- Gilman, Sander L. 1985. Black Bodies, White Bodies: Toward an Iconography of Female Sexuality in Late Nineteenth-Century Art, Medicine, and Literature. *Critical Inquiry* 12(1), 204–242. <https://doi.org/10.1086/448327>
- Grassy, Elsa 2025. "Places Research Can't Go": Rhiannon Giddens's Historical Work, From Amplification to Critical Fabulation. *Popular Music History* 16(1–2), 138–159. <https://doi.org/10.1558/pomh.27674>
- Green Pulu, Melody, Ramona Maile Cutri, Paul H. Ricks & Terrell Young 2024. Tensions and Pitfalls in the Depiction of Biracial Characters in Children's Picturebooks. *Multicultural Perspectives* 26(2), 112–129. <https://doi.org/10.1080/15210960.2024.2380990>
- Gröndahl, Satu & Eila Rantonen 2018. *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/sflit.11>
- Gyasi, Yaa 2016. *Homegoing*. New York: Alfred A. Knopf.
- Hartman, Saidiya 2007. *Lose Your Mother. A Journey Along the Atlantic Slave Route*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Hartman, Saidiya 2008. Venus in Two Acts. *Small Axe: A Journal of Criticism* 12(2), 1–14. <https://doi.org/10.1215/-12-2-1>
- Hartman, Saidiya 2019. *Wayward Lives, Beautiful Experiments: Intimate Histories of Riotous Black Girls, Troublesome Women, and Queer Radicals*. New York: W.W. Norton & Company.
- Hill Collins, Patricia 2000. *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203900055>
- Hubara, Koko 2017. *Ruskeat Tytöt – Tunne-esseitä*. Helsinki: LIKE kustannus.
- Hübinette, Tobias & Daphne Arbouz 2019. Introducing Mixed Race Sweden: A Study of the (Im) possibilities of Being a Mixed-Race Swede. *Culture and Empathy* 2(3), 138–163.
- Ifekwunigwe, Jayne O. (toim.) 2004. *"Mixed Race" Studies: A Reader*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203643617>
- Ilmonen, Kaisa 2024. Intersektionaalinen lukeminen. Teoksessa *Miten luenne? Kirjallisuuden koulu-opetuksen mahdollisuuksia*. Toim. Päivi Koponen, Aino Mäkikalli, Kaisa Ilmonen & Elias Heikkonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 129–152. <https://doi.org/10.21435/tl.288>
- Jagne-Soreau, Maïmouna 2018. "Det finns trots allt två i Sverige / och en i Danmark / som skriver dikter om sånt" – Adrian Perera och blattediktens konst. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 3, 76–93. <https://journal.fi/avain/article/view/75230>
- Jagne-Soreau, Maïmouna 2021. "I don't write about me, I write about you": Four major motifs in the Nordic postmigration literary trend. Teoksessa *Postmigration: Art, Culture, and Politics in Contemporary Europe*. Toim. Moritz Schramm, Hans Christian Post, Astrid Sophie Øst Hansen & Anna Meera Gaonkar. Bielefeld: transcript Verlag, 161–180. <https://doi.org/10.1515/9783839448403-010>
- Johnston, Marc P. & Kevin L. Nadal 2010. Multiracial Microaggressions: Exposing Monoracism in Everyday Life and Clinical Practice. Teoksessa *Microaggressions and Marginality: Manifestation,*

- Dynamics, and Impact*. Toim. Derald Wing Sue. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 123–144.
- Jäske, Alice 2020. "Saanko tuntea itseni suomalaiseksi?": suomalaisen koulutusjärjestelmän valkonormatiivisuus mixed-race-identifioituvien näkökulmasta. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma. <http://hdl.handle.net/10138/316474>
- Jäske, Alice, Priska Niemi-Sampan & Janina Waenthongkham 2022. *Mixed: suomalaista elämää kulttuurien risteyssä*. Helsinki: Kosmos.
- Keskinen, Suvi, Faith Mkwesha & Minna Seikkula 2021. Teoreettisen keskustelun avaimet – rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Toim. Suvi Keskinen, Minna Seikkula & Faith Mkwesha. Helsinki: Gaudeamus, 35–53.
- Kurki, Tuuli 2024. "Ulkonäön perusteella ajatellaan et me kestetään mitä vaan": Rasismien aiheuttama kipuu ja kanssahoiva nuorten vertaistukiryhmissä. *Nuorisotutkimus* 42(1), 40–58. <https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9145127>
- Loftsdóttir, Kristín & Sanna Magdalena Mörtudóttir 2022. "Where Are You From?": Racism and the Normalization of Whiteness in Iceland. *Journal of Critical Mixed Race Studies* 1(2), 215–232. <https://doi.org/10.5070/C81258340>
- Loiseau, Benoît 2022. Against the Tyranny of the Fact: Autofabulation as a Queer Strategy of Resistance. *NECSUS* 11(1), 111–127. <https://doi.org/10.25969/mediarep/18839>
- Löytty, Olli 2015. Immigrant Literature in Finland: The Uses of a Literary Category. Teoksessa *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Toim. Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede & Anne Heith. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 52–77.
- Löytty, Olli 2021. *Jäähyväiset kotimaiselle kirjallisuudelle*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Magubane, Zine 2001. Which Bodies Matter? Feminism, Poststructuralism, Race, and the Curious Theoretical Odyssey of the "Hottentot Venus." *Gender & Society* 15(6), 816–834. <https://doi.org/10.1177/089124301015006003>
- Mahtani, Minelle 2014. *Mixed Race Amnesia. Resisting the Romanticization of Multiraciality*. Vancouver: UBC Press. <https://doi.org/10.59962/9780774827744>
- McKittrick, Katherine 2006. *Demonic Grounds. Black Women and The Cartographies of Struggle*. Minneapolis: University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2007.00548.x>
- McMahon, Laura 2023. Disordering Archives: Onyeka Igwe and Black Feminist Speculative Histories. *Screen* 64(3), 377–400. <https://doi.org/10.1093/screen/hjad036>
- Mirza, Heidi Safia 2018. Black Bodies "Out of Place" in Academic Spaces: Gender, Race, Faith and Culture in Post-Race Times. Teoksessa *Dismantling Race in Higher Education. Racism, Whiteness and Decolonising the Academy*. Toim. Jason Arday & Heidi Safia Mirza. Lontoo: Palgrave Macmillan, 175–193. https://doi.org/10.1007/978-3-319-60261-5_10
- Morrison, Toni 1996. *Soittoa pimeässä: valkoihoisuus ja kirjailijan luova mielikuvitus. (Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination, 1992.)* Suom. Marja Alopaeus. Helsinki: Tammi.
- Morrison, Toni 2008. *A Mercy*. New York: Vintage.
- Määttä, Hanna-Leena 2025. Koko Hubara intellektuaalisena aktivistina ja kirjallisena vaikuttajana. Teoksessa *Romaanin tieto. Kirja ja kirjailija tiedon tuottajina*. Toim. Elina Arminen, Ralf Kauranen, Markku Lehtimäki, Hanna-Leena Määttä & Laura Piippo. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 133–169. <https://doi.org/10.21435/skst.1501>
- Nash, Jennifer C. 2020. Saidiya Hartman. Wayward Lives, Beautiful Experiments: Intimate Histories of Social Upheaval. *The American Historical Review* 125(2), 595–597. <https://doi.org/10.1093/ahr/rhz1127>
- Nissilä, Hanna-Leena 2007. Jälkikoloniaalinen naiskirjoitus. Suomalaisen kirjallisuuden uudet tulokkaat. Teoksessa *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Toim. Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Helsinki: Gaudeamus, 209–226.
- Nissilä, Hanna-Leena 2017. Ylirajainen kirjallisuus ja yksikielinen kirjallinen elämä Suomessa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja*, 67–79. <https://doi.org/10.17409/kpt.60105>
- Odysseos, Louiza 2025. Against Archival Abjection: Black Annotation and Critical Fabulation as

- Aesthetic-Poetic Interventions into the Violence of the Archive. *Global Studies Quarterly* 5(3). <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksaf081>
- Omi, Michael & Howard Winant 1994. *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s*. New York: Routledge.
- Osanami Törngren, Sayaka 2018. Playing the Safe Card or Playing the Race Card? Comparison of Attitudes Towards Interracial Marriages with Non-White Migrants and Transnational Adoptees in Sweden. *Comparative Migration Studies* 6(10), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0074-6>
- Perera, Adrian 2017. *White Monkey*. Helsinki: Förlaget.
- Poulsen, Melissa Eriko 2022. The Weight of the Past: Mixed-Race Materiality in Post-Racial Asian American Literature. *Melus* 47(2), 33–54. <https://doi.org/10.1093/melus/mlac041>
- Pöllänen, Iida 2024a. Matka Pohjoismaihin ja kotiinpaluun vaikeus afrikkalaisamerikkalaisessa modernismissä. *AVAIN – Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 21(1), 32–53. <https://doi.org/10.30665/av.141617>
- Pöllänen, Iida 2024b. Mustan Atlantin ylirajainen poetiikka ja pohjoismainen intertekstuaalisuus Nella Larsenin tuotannossa. Teoksessa *Kirjailijapoetiikat. Poetiikan näkökulmia kirjailijoiden tuotantoon*. Toim. Saija Isomaa, Samuli Björninen, Mari Hatavara & Nanny Jolma. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 166–196. <https://doi.org/10.21435/skst.1492>
- Rosner, Daniela K. 2018. *Critical Fabulations: Reworking the Methods and Margins of Design*. Cambridge: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11035.001.0001>
- Sandset, Tony 2018. *Color that Matters: A Comparative Approach to Mixed Race Identity and Nordic Exceptionalism*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315169040>
- Santos, Fabio 2023. Mind the Archival Gap: Critical Fabulation as Decolonial Method. *Historical Social Research* 48(4), 330–353. <https://doi.org/10.12759/hsr.48.2023.50>
- Schou-Juul, Frederik, Ieva Stončikaitė, Katharina Fürholzer & Kate Irving 2025. Reimagining the “Lost” Narratives of Advanced Dementia Through Literature and Critical Fabulation. *Medical Humanities* 52(1), 58–67. <https://doi.org/10.1136/medhum-2025-013249>
- Seth, Pyar 2025. A Wayward Method: Zora Neale Hurston's Critical Fabulation. *Transforming Anthropology* 33(2), 97–108. <https://doi.org/10.1086/737676>
- Smith, Zadie 2017. *Swing Time*. Lontoo: Penguin Books.
- Sollors, Werner 1997. *Neither Black Nor White Yet Both: Thematic Explorations of Interracial Literature*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195052824.001.0001>
- Söderbäck, Fanny 2024. Narration as a Practice of Care in the Wake of Violence: Adriana Cavarero's Narrative Theory and Saidiya Hartman's Critical Fabulation. *Journal of Italian Philosophy* 7, 88–126.
- Tarkka, Lotte 2022. Johdanto kulttuurin kaanoneihin ja katveisiin. Teoksessa *Kaanon ja marginaali: kulttuuriperinnön vaiennetut äänet*. Toim. Niina Hämäläinen & Lotte Tarkka. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–20. <https://doi.org/10.21435/ksvk.101>
- Tervonen, Miika 2015. Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa *Kotiseutu ja kansakunta: miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Toim. Pirjo Markkola, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 137–162.
- Tizard, Barbara & Ann Phoenix 1993. *Black, White or Mixed Race? Race and Racism in the Lives of Young People of Mixed Parentage*. Lontoo: Routledge.
- Toivola, Jani 2016. *Musta tulee isona valkoinen: miten päästää irti pelosta ja häpeästä ja seistä omilla jaloillaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Waenthongkham, Janina 2025. “Mä oon tosi tietoinen siitä, että mä oon yksin ainoa”: mixed-suomalaisten naisten työelämäkokemuksia rasmin ja “mixeyden” näkökulmasta. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma. <http://hdl.handle.net/10138/602243>
- Waring, Chandra D. L. 2025. “My Dad Is Racist as Hell.” Navigating Racism, Monoracism, and White Privilege by Proxy in Multiracial Families. *Genealogy* 9(1), 1–20. <https://doi.org/10.3390/genealogy9010020>